

SONRAKİ TARİHLİ ÇEKLER VE UYGULAMADA ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

Mahmut GÜLER (*)

A — Sonraki tarihli çek kavramı :

Sonraki tarihli çek, gerçekte düzenlendiği tarihten daha ileri bir tarih taşıyan başka bir deyimle gerçeğe aykırı keşide tarihini taşıyan çektir (1). Sonraki tarihli çek deyimini Fransız hukukunda kullanılan «chèque postdaté» deyiminin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Öğretide bazı yazarlar «önceki tarihli çek» deyimini kullanmaktadırlar (2). Bazı yazarlara göre ise «bu çeklere verilen ad çıkış noktasına göre tamamen değişmektedir». Bunlara göre,

1 — Çekin ihdas ve teslim anı gözönüne alınarak bu çeklere «sonraki tarihli çek»,

2 — Çekteki yazılı tarih gözönüne alınarak «önceki tarihli çek» adı verilebilir (3).

Çek üzerindeki işlemin niteliği ve Türk Diline uygunluğu bakımından «sonraki tarihli çek» deyiminin isabetli olduğu genelde kabul görmektedir.

Bu nitelikteki bir çek keşideci tarafından üzerinde yazılı keşide tarihinden önce dolaşıma sunulmadıkça bir sorun doğmaz. Sonraki tarihli çekin keşidecinin rızası dışında, başka bir kişi tarafından üzerinde yazılı tarihten önce dolaşıma sunulması halinde de, keşideci T.T.K.'nun 711. maddesinin 3. fıkrasına göre muhatabı ödemekten yasaklayabileceğine göre yine bir sorunun doğmayacağı kabul edilebilir.

Buna karşılık, keşidecinin bizzat kendisinin sonraki tarihli çeki üzerinde yazılı keşide tarihinden önce dolaşıma çıkarması, çekin lehdar veya meşru hamillerden biri tarafından üzerinde yazılı ke-

(*) Yargıtay Ceza Genel Kurulu Tetkik Hâkimi.

(1) Uygulamada bu tip çeklere «ileriki tarihli çek» veya «vadeli çek» denilmektedir.

(2) Kalpsüz, T. (Hukukî Yönden Çek. 2. Baskı, Ank. 1974, sh. 64 vd.)

(3) Karayalçın, Y. Ticaret Hukuku, 3. Ticari Senetler. 4. bası, Ank. 1970, sh. 279.

şide tarihinden önce ödenmek üzere muhataba ibraz edilmesi halinde çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bu sorunlara değinmeden önce sonraki tarihli çeklere hangi amaçlarla başvurulduğunu kısaca görelim.

B — Sonraki tarihli çeklere başvurulmasının nedenleri :

Bunları iki bölümde inceleyebiliriz.

1 — Meşru nedenler :

a — Çekin lehdarın eline ulaşması için gerekli olan süre veya başka türlü bir fiili ibraz olanaksızlığı gözönünde tutularak keşide tarihi olarak «ileri tarih» konulması hali,

b — Sipariş edilen bir malın tesliminin vadeye bağlı olduğu hallerde malların tesliminden önce ödemedede bulunmak istemeyen keşideci çeke «ileri tarih» koymak sureti ile bu yola başvurabilmekte ve böylece mallar vadeden önce kendisine teslim edilmediğinden çekle işleyen hesabında karşılık bulundurmamak sureti ile kendisini korumak istemekte, satıcıda malları teslim ettiğinde muhatap bankada karşılık bulunmaması nedeni ile ödemedede bulunulmadığı hallerde karşılıksız çek keşide etmenin cezai yaptırımından yararlanabilme olanağını elde etmektedir.

2 — Meşru olmayan nedenler :

Bir ödeme aracı olan çeke ileri tarih konulmak sureti ile bu tür çekin poliçe ve bono gibi kredi aracı olarak kullanılması halidir.

Çekin yukarıda açıklandığı yöntemle bir kredi aracı olarak kullanılması bir çok sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Sonraki tarihli çekin yukarıda açıklanan meşru sayılan ve sayılmayan nedenlerle dolaşıma sunulması halinde, öncelikle bu çeklerin geçerli sayılıp sayılmaması ana sorunu gündeme gelmektedir.

C — Sonraki tarihli çeklerin geçerliliği sorunu :

Bu konuda değişik sistemler bulunduğunu görmekteyiz.

1 — Sonraki tarihli çekleri çek olarak geçersiz sayan sistem :

Bu sistemde sonraki tarihli çekler, çek olarak geçersiz sayılmaktadır. Bu halde ancak adi havalenin varlığı kabul edilmektedir. 1912 tarihli poliçe, bono, çeke ilişkin hukukun birleştirilmesi

için La Haye konferansında kabul edilen metinden esinlenen 1926 tarihli eski Türk Ticaret Kanununda bu sistem benimsenmiştir.

Konuyla ilgili La Haye projesinin 13. maddesinde, «çek görüldüğünde ödenebilir. Bir başka vadeyi havi olan senet çek olarak batıldır.» ilkesi yer almış. Bu sistemi benimseyen 1926 tarihli eski Türk Ticaret Kanununun 620. maddesinde bu ilke, «çekin görüldüğünde ödenmesi lazım gelir. Diğer bir nevi vadeyi havi olan senet çek addedilemez.» biçiminde ifade edilmiştir.

Öte yandan La Haye projesinin 1. maddesinin 5. fıkrasına paralel düzenlenen eski Türk Ticaret Kanununun 608. maddesinin 5. fıkrasında, çekin ihdas tarihinin gösterilmesi ve bunun gerçek ihdas tarihi olması gerektiği belirtilmiştir.

Bu düzenlemelere göre eski Türk Ticaret Kanununun sonraki tarihli çek uygulamasına kapalı tutulduğu ve bu tür çeklerin çek niteliğinde kabul edilmediği görülmektedir (4).

2 — Sonraki tarihli çekleri geçerli ve fakat önceki tarihte ibrazında ödenebilir sayan sistem :

Bu sistem kaynağını çekler hakkında tekdüze kanuna ilişkin 19 Mart 1931 tarihli Cenevre Antlaşmasından almaktadır. Bu antlaşmaya katılan kıta Avrupa'sı devletleri kanunlarında bu sistemi kabul etmişlerdir. Türkiye Cenevre Antlaşmasını imzalamakla beraber, bu anlaşma T.B.M.M. tarafından onaylanmamıştır (5). Ancak 1957 tarihli yeni Türk Ticaret Kanununun çeklere ilişkin hükümleri İsviçre Borçlar Kanunundan alındığına göre Cenevre Antlaşmasının 28. maddesinde öngörülen ilkeler 1957 tarihli T.T.K. 707. maddesine alınmıştır. Bu maddede «çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı her hangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir.

Keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çek ibraz günü ödenir.» hükmü yer almaktadır.

Ancak buradaki «ödenir» sözcüğünün Cenevre Antlaşmasının uygun olduğu söylenemez. Zira antlaşmanın 28. maddesinde «ödenebilir» sözcüğü kullanılmıştır. Buna göre muhatap ödeme yetkisine sahiptir, yoksa ödeme zorunluluğundan sözedilemez. Yani hamile karşı bir ödeme borcu mevcut olmamakla beraber daha sonra yürürlüğe giren 3167 sayılı Çek Yasasının 4. maddesinde, «çekle işleyen hesabın bulunduğu banka şubesi, ibraz edildiği anda karşı-

(4) Poroy, R. Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 6. cı bası, İst. 1977, sh. 230.

(5) Kalpsüz, T., age., sh. 55.

lığı bulunan çeki ödemek mecburiyetindedir.» denilmek sureti ile hesabın bulunduğu muhatap banka şubesi karşılığı varsa açıkça ödeme yükümlülüğü altına sokulmaktadır.

Konu gündeme geldiğinde bazı yazarlar tarafından, sonraki tarihli çeklerin geçerli ve ibrazında ödenebilir sayılmasını benimseyen bu sisteme karşı değişik görüşler ileri sürülmüştür.

Bu görüşleri şöylece özetlemek olanaklıdır.

a — Sonraki tarihli çeklerin geçerli ve fakat ibrazında ödenebilir olması keşideci ve lehdarın iradelerine uygun değildir. Bu görüşe göre, keşideci çekin üzerinde yazılı tarihten önce ibraz edilmesini istememekte ve lehdarında bu isteğine uyacağını düşünmektedir. Halbuki ibrazında ödeme ilkesi kabul edildiğinde, bu sistem hamili çekte yazılı keşide tarihindan önce ödeme için ibraza kısıktırmakta, bu durumu beklemediğinden karşılık bulunduramayan keşideciyi güç duruma düşürmektedir. Kaldığı keşidecinin çekte ileri tarih koyarak durumunu buna göre ayarladığını kabul ettiğimizde, üzerinde yazılı tarihten önce çekin ibrazının ahlaka uygun olduğuda söylenemez.

b — Çekin dolaşımının kolaylaştırılması fikri keşidecinin ağır sonuçlarla karşı karşıya bırakılmasını haklı gösteremez.

c — Bu uygulama, çekin mahiyeti ile bağdaşmayan bir çeşit vade uygulamasına, çekin ödeme aracı olmaktan çıkarılıp, kredi aracı olarak kullanılmasına yol açar.

Bu eleştirilere rağmen, sonraki tarihli çekin olumlu sonuçlar doğurabileceğini ileri süren görüşlerde vardır.

Bu görüşleride şöylece özetlemek olanaklıdır.

a — Sonraki tarihli çeklerin geçerliğinin kabulüyle, bu çeklerin ibrazında ödenmesine olanak sağlanması, keşidecileri bu gibi çekleri kullanmaktan alıkoyacak niteliktedir.

b — Sonraki tarihli çeklerin geçerli sayılması, bu çeklerin dolaşımında güveni sağlamak ve meşru hamilleri korumak bakımından zorunludur.

c — Sonraki tarihli çeklerin geçerli ve ibrazında ödenebilir olması çekin niteliğine uygundur. İbrazında ödenebilir olma ilkesi, çekin kredi aracı olarak kullanılmasını engeller.

Burada şunada değinelim ki, sonraki tarihli çeklerin geçersizliği sistemini savunanlarda, bu tür çeklerin geçerli sayılmasını ile-

ri sürenlerde, bu çeklerin kredi aracı olarak kullanılmasına karşı çıkmaktadırlar.

1957 tarihli Türk Ticaret Kanunu'nun 707. maddesinde sonraki tarihli çeklerin geçerliğinin kabul edildiği Yargıtay 11.HD.sinin 7.5.1981 gün ve 1850/2241 sayılı kararında şu şekilde belirtilmektedir. «Senette keşide tarihinin gerçeğe aykırı biçimde gösterilmiş olmasının, çekin geçerliliğine etkisi konusunda Ticaret Yasamızın (vade) kenar başlıklı 707. maddesi hükmünün gözönüne alınması gerekir. Anılan maddenin çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı her hangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir. Keşide günü olarak gösterilen günden önce ödeme için ibraz olunan bir çek ibraz günü ödenir.» yolundaki hükmüyle, yasa yapıcı sonraki tarihli çeklerin geçerliliğini açıkça kabul etmektedir.

Bu husus, sonraki tarihli çeklerin geçerli ve ibrazında ödenebilir olduğu hususu öğretide de tam bir görüş birliği sağlamaktadır (6).

3 — Sonraki tarihli çekleri geçerli, ancak üzerinde yazılı keşide tarihinde ödenebilir sayan sistem :

Bu sistem Anglo - Sakson ve Amerikan Hukuk sisteminde geçerlidir.

İngiliz Hukukunda, tarihsiz, önceki yada sonraki tarihli çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ödemeğe yetkili değildir.

Amerikan Hukukunda da aynı nitelikteki çeklerin geçerli olduğu kabul edilmektedir.

Sonraki tarihli çek kavramı ve bu tür çekleri geçerli sayan sistemleri özet halinde gördükten sonra, ortaya çıkardıkları bazı sorunlara değinelim.

D — Sonraki tarihli çeklerin üzerlerinde yazılı keşide tarihten önce ibraz edilemeyeceklerine dair anlaşma ve kayıtların hükümsüzlüğü :

1 — Sonraki tarihli çek üzerindeki «çek gününde muteberdir.» kaydının ve benzeri kayıtların hükümsüz olduğu :

Sonraki tarihli çekler üzerine «çek gününde muteberdir» veya «keşide gününden önce ibraz edilemez» yada «keşide gününden ön-

(6) Karayalçın, Y., age., sh. 278; Kalpsüz, T., age., sh. 104; Poroy, Y., age., s. 230.

ce ödenemez.» biçiminde konulan kayıtlar hükümsüzdür. Zira bu kayıtlar T.T.K. 707/2. maddesindeki «keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çek ibraz günü ödenir.» diyen emredici hükme aykırıdır. Aynı sonuca T.T.K. 707/1. maddedeki hükümdende varılabilir. Burada «çek görüldüğünde ödenir, buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir.» ilkesi yer almaktadır.

Yargıtay 11.HD. 7.5.1981 gün ve 1850/2241 sayılı kararı ile aynı görüşü benimsemiştir. «Çeklerde sadece bir tür vade kabul edilmiştir. Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı kayıtlar yazılmamış sayılır.» diyerek bu görüşünü açıklamıştır.

2 — Keşideci ile muhatap arasındaki çek anlaşmasında yer alan önceden ibraz ödememe kayıtlarının hükümsüzlüğü:

Bu çeşit kayıtlar T.T.K. 707/2. maddesine aykırı olduğundan hükümsüzdürler. Bu kayıtlara rağmen muhatap, çekte yazılı keşide gününden önce ibraz edilen çeki ödeyebilir ve bu ödemesinden dolayı keşideciye karşı sorumluluğundan sözedilemez.

3 — Keşideci ile lehdar ve lehdarla sonraki cirantalar arasındaki önceden ibraz edememe anlaşmalarının hükümsüzlüğü :

Keşideci lehdardan sonraki tarihli çeki, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz etmeyeceğine ve hatta onun çeki başkasına ciro etmesi halinde cirantadan böyle bir taahhüt alacağını ve bu taahhütlerin zincirleme gideceğini kabul ettirmiş olabilir. Bu gibi taahhütlerde T.T.K. 707/2. maddesine göre geçersizdir. Bu taahhütlere rağmen lehdar veya sonraki hamiller keşide gününden önce çeki ibraz ederlerse, keşideci onlardan ödence isteyemez.

E — Sonraki tarihli çeklerde sürelerin başlangıcı :

1 — İbraz süresinin başlangıcı :

T.T.K. 708/4. maddesine göre, çekde ibraz süresinin genel olarak «keşide günü» olarak gösterilen günden itibaren işlemeye başlayacağı kabul edilmektedir.

Sonraki tarihli çekte ibraz süresi çekte yazılı keşide tarihinden itibaren mi yoksa daha önceki bir tarihe tekabül eden gerçek ihdas veya dolaşıma sunma tarihinden mi yoksa ibraz tarihinden itibaren mi işlemeye başlayacaktır?

Bu konuda değişik görüşler ileri sürülmüştür.

Bir görüşe göre, iyiniyetli hamiller araya girmedikçe gerçek ihdas tarihi çekin muacceliyet tarihi olarak kabul edilerek ibraz süresi bu tarihten başlamalıdır (7).

Bir diğer görüşe göre, çekin dolaşıma sunulduğu, ciro edildiği önceki tarih ibraz tarihinin başlangıcı sayılmalıdır. Zira çek üzerinde yazılı ileri tarih keşide değil vade tarihidir ve yazılmamış sayılır.

Yargıtay tarafından da benimsenen ve öğretide ağırlıklı olarak kabul gören görüşe göre ise, sonraki tarihli çeklerde ibraz süresinin T.T.K. 708/4. maddesi uyarınca, çekte keşide günü olarak gösterilen ileriki tarihten başlayacağı ileri sürülmektedir. Böylece sonraki tarihli çeklerde ibraz süresi uzatılmış olmaktadır. Zira gerçek ihdas tarihi çekte gösterilen keşide tarihinden daha öncedir. İbraz süresi gerçek ihdas tarihi ile gerçeğe uymayan keşide tarihi arasındaki fark kadar uzamış olmaktadır.

2 — Sonraki tarihli çekten ne zaman cayılabileceği :

T.T.K. 711. maddesine göre, «çekten cayma ancak ibraz müddeti geçtikten sonra hüküm ifade eder». Bu hükmün sonraki tarihli çeklerde uygulanması ibraz süresinin bu çeklerdeki başlangıç tarihi hakkındaki değişik görüşlere göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

Bir görüşe göre, ibraz süresi ciro tarihinden itibaren başladığına göre bu tarihten on gün geçmekle yapılan cayma geçerli olacak ve artık keşide tarihinden itibaren on gün geçmemiş olsa bile muhatap ödemededen kaçınabilecektir.

Yargıtayca benimsenen ve öğretide de kabul gören görüşe göre, sonraki tarihli çeklerde ibraz süresinin çek üzerinde yazılı keşide tarihinden başlayacağı ve böylece ibraz süresinin uzatılacağını belirtmiştik. Buna göre ciro tarihinden on gün geçtikten sonra, fakat çek üzerinde yazılı ileri tarihten on gün geçmeden beyan edilen cayma sonuncu on gün içinde çeki ibraz eden hamile karşı ileri sürülemez.

3 — Zamanaşımının başlangıcı :

T.T.K. 726/1. maddesine göre «hamilin cirantalarla, keşideci ve diğer çek borçlularına karşı haiz olduğu müracaat hakları ibraz

(7) Mossa'dan aktaran Tandoğan, H., sonraki tarihli çek. sh. 18.

müddetinin bitiminden itibaren 6 ay geçmekle zamanaşımına uğrar.»

Sonraki tarihli çeklerin üzerinde yazılı ileri keşide tarihinden önce ibraz edilebileceklerini gözönünde tutan görüş sahipleri, zamanaşımının gerçek ihdas tarihinden işlemesi gerektiğini ileri sürerlerken, öğretilerde baskın görüş, zamanaşımının ibraz müddetinin bitiminden itibaren başlayacağı, ibraz müddetinin ise çekte gösterilen ileri tarihten itibaren hesaplanacağı yolundadır.

4 — Sonraki tarihli çekte keşidecinin ölümü, iflası, ehliyetsiz hale gelmesi :

Keşideci sonraki tarihli çeklerde, üzerinde yazılı ileri tarihten önce öldüğü, ehliyetini kaybettiği veya iflas ettiği hallerde çek geçerli sayılmalıdır.

F — Sonraki tarihli çeklerde, karşılıksızlığın yaptırımı :

1 — 3167 sayılı Çek Yasası'ndan önceki durum :

Çek Yasası'nın yürürlüğe girmesinden önceki dönemde karşılıksız çekin yaptırımı bağlayan özel bir kural bulunmuyordu.

O dönemde T.B.M.M.nin 7 Ocak 1929 gün ve 471 sayılı yorum kararının gerekçesine dayanılarak karşılıksız çek keşide etmek eyleminin koşulları varsa T.C.Y.nın 503. maddesine uyan dolandırıcılık suçunu oluşturacağı kabul edilmekte idi (8).

Bu sistem Yargıtayımız tarafından da benimsenmişti. 6.CD. 3.4.1975 gün ve 1503/1588 sayılı ile, «Muahhar tarihli çek keşidesinde, lehdar çekin karşılıksız olduğunu bilmekte ve çeki ona göre kabul etmiş bulunmaktadır. Bu itibarla keşide tarihinden önce ibraz edilen böyle bir çekin karşılığının bulunmaması nedeni ile ödenmemesi halinde cezai mesuliyet söz konusu olamaz. Ancak çekte belirtilen tarihte çek karşılığının bankaya yatırılmaması sureti ile çekin karşılıksız bırakılması halinde suç oluşur».

2 — Çek Yasası'ndan sonraki durum :

Çekle ödemelerin düzenlenmesi ve çek hamillerinin korunması hakkında :

19.3.1985 gününde kabul edilen ve 3.4.1985 günlü 18714 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Çek Yasasının 16. maddesi Fransız Çek Yasasından esinlenerek ibrazında karşılığı bu

(8) Güler, M., - Malkoç, İ., Ticari Senetler ve Suçlar. Ank. 1989, sh. 105.

lunmayan çek keşidesini, dolandırıcılıktan ayrı olarak başlı başına bir suç olarak kabuletmiş bulunmaktadır (9).

Çek Yasası'nın 16/1. maddesine göre «ibraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce 4. madde uyarınca ibraz edildiğinde yeterli karşılığı bulunmaması sebebi ile kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişi 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Mahkeme ayrıca 1 yıl ile 5 yıl arasında belirleyeceği bir müddet için failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verir. Yasaklama kararı tüm bankalara duyurulmak üzere T.C. Merkez Bankası'na bildirilir.

Yukarıda açıklanan «üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz edildiğinde yeterli karşılığı bulunmayan.....» ibaresi sonraki tarihli (vadeli) çeklerin ibrazına ilişkindir. Şu halde sonraki tarihli çek, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çek hesabının bulunduğu muhatap banka şubesine veya başka bir şubeye ibraz edilip yeterli karşılığı bulunmadığı için ödeme yapılmamışsa keşideci bakımından karşılıksız çek keşide etmek suçu oluşur (10).

Karşılıksız çek keşide edilmesi suçunun takibi şikayete bağlıdır. Şikayet süresi 6 aydır. Hüküm kesinleşinceye dek şikayetten vazgeçilebilir.

Sonraki tarihli çek hamilinin çekin üzerindeki keşide tarihinden önce ibraz etmeme yükümlülüğü altına girmesi veya çek üzerinde «ciro edilemez» kaydının bulunması, çekin üzerinde yazılı tarihten önce ibrazı halinde karşılığının bulunmaması halinde suçun doğumunu engellemez.

Ancak sonraki tarihli çek keşidecinin elinden rızası dışında çıkmışsa ve keşideci muhatap bankayı ödemediği yasaklamışsa, ibraz tarihinde karşılığı olmasa bile keşidecinin cezai sorumluluğundan sözedilemez.

---

(9) Güler, M., - Malkoç, İ., age., sh. 95.

(10) Güler, M., - Malkoç, İ., age., sh. 98 vd.